

УЛОГАТА НА ПАРНИЧНАТА ПОСТАПКА ВО ЕФЕТУИРАЊЕТО НА КОНЦЕПТОТ „ОДРЖЛИВ РАЗВОЈ“

Проф.д-р Милица Шутова

Асс.м-р Ана Здравева

-МЕСТОТО И УЛОГАТА НА ПРОЦЕСНИТЕ ПРАВИЛА ВО КОНЦЕПТОТ НА „ОДРЖЛИВ РАЗВОЈ“

-ПРАВНАТА ПРОЦЕСНА РАМКА ЗА ЗАШТИТА НА ПРАВАТА КОИ ПРОИЗЛЕГУВААТ ОД КОНЦЕПТОТ НА „ОДРЖЛИВ РАЗВОЈ“

-Закон за парничната постапка

-Закон за управната постапка

-ОДНОСОТ ПОМЕЃУ МАТЕРИЈАЛНОТО И ПРОЦЕСНОТО ПРАВО ВО ОБЕЗБЕДУВАЊЕТО НА ПРАВАТА ОД „ОДРЖЛИВ РАЗВОЈ“

-Закон за облигационите односи *VERSUS* Законот за парничната постапка

ЗНАЧЕЊЕТО НА ПРОЦЕСНИТЕ ПРАВИЛА ВО ОБЕЗБЕДУВАЊЕТО НА КОНЦЕПТОТ НА „ОДРЖЛИВ РАЗВОЈ“

- НЕ ПОСТОИ МАТЕРИЈАЛНО ПРАВО, ШТО МОЖЕ ДА СЕ ЕФЕКТУИРА БРЗ
ПРАВИЛАТА НА ПРОЦЕСНИТЕ ЗАКОНИ**
- ПРОЦЕСНИТЕ ПРАВИЛА ПРИДОНЕСУВААТ ЗА ЕФЕКТУИРАЊЕТО НА
ТРИТЕ СТОЛБА ОД КОНЦЕПТОТ НА „ОДРЖЛИВ РАЗВОЈ“**
 - ЕКОНОМСКИ РАСТ**
 - СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА**
 - ЗАШТИТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА**

**ПРОЦЕСНИТЕ ПРАВИЛА ВО ДОМАШНОТО И ЕВРОПСКОТО
ЗАКОНОДАВСТВО КАКО ИНСТРУМЕНТ ЗА ОБЕШТЕТУВАЊЕ НА СИТЕ
СТЕЈХОЛДЕРИ ВО НАЈШИРОКА ОПШТЕСТВЕНА СМИСЛА**

ПРАВОТО НА ТУЖБА ЗА ПРАВО НА ЗДРАВА ЖИВОТНА СРЕДИНА

Дали и колку се користи правото на тужба за заштита на животната средина во Република Северна Македонија?

Која е одговорноста на општините и државата во однос на штетите од повреда на концептот на „одржлив развој“, еколошка катастрофа итн?

Праксата во Република Македонија е многу сиромашна во однос на тужби за штети по основ на еколошки катастрофи.

Член 43

Секој човек има право на здрава животна средина. Секој е должен да ја унапредува и штити животната средина и природата. Републиката обезбедува услови за остварување на правото на граѓаните на здрава животна средина.

Од вака поставената УСТАВНА ОДРЕДБА произлегува и одговорноста на Републиката, која треба да им обезбеди услови за здрава животна средина на граѓаните.

СУДСКАТА ПРАКСА ЗАСЕГА ПОЗНАВА ЕДЕН ГРАЃАНСКИ СЛУЧАЈ, ВО КОЈ *НЕВЛАДИНИ ОРГАНИЗАЦИИ И ОПШТИНА ВЕЛЕС ЈА ТУЖЕА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И БАРАА ДА СЕ ОТСТРАНАТ ШТЕТНИТЕ ПОСЛЕДИЦИ ПО ЖИВОТНАТА СРЕДИНА* НАСТАНАТИ ОД РАБОТАТА НА ТОПИЛНИЦАТА ВО ВЕЛЕС И ДА СЕ ОТСТРАНИ ЗГУРАТА (ЈАЛОВИНАТА) КОЈА Е ЛОЦИРАНА БЛИЗУ ГРАДОТ И СО СЕКОЈ ВЕТЕР ГРАДОТ ПОВТОРНО СЕ ЗАТРУПУВА СО ОЛОВНА ПРАШИНА.

СУДОТ ЈА ОТФРИЛИЛ ТУЖБАТА, А ИСТО ПОСТАПИЛ И ВО ДРУГИТЕ СЛУЧАИ КОИ БИЛЕ ЗАВЕДЕНИ ПРЕД СУДОВИТЕ, СЕ ТУЖБИ ВО КОИ ФИЗИЧКИ ИЛИ ПРАВНИ ЛИЦА БАРАЛЕ НАДОМЕСТ НА ШТЕТА ПРЕДИЗВИКАНА ОД НАРУШУВАЊЕ НА ЕКО СИСТЕМОТ ИЛИ ЗАГАДУВАЊЕ НА ОКОЛИНАТА КОЕ ДОВЕЛО ДО ПОМОР НА РИБИ ВО РЕКИ, ЕЗЕРА ИЛИ ПРИВАТНИ РИБНИЦИ, ЕРОЗИЈА НА ЗЕМЈИШТЕ И ШТЕТИ ОД ПОПЛАВИ ПРЕДИЗВИКАНИ ОД НЕКОНТРОЛИРАНО СЕЧЕЊЕ НА ШУМИ, ЗАГАДУВАЊЕ НА ВОЗДУХ ПОРАДИ КОРИСТЕЊЕ НА НЕСООДВЕТНИ ГОРИВА (ГУМИ, РАЗНИ МАСЛА, ТОПЕЊЕ НА МЕТАЛИ).

▶ **ОДГОВОРНОСТ ОД :**

**ОД
ЗАГАДУВАЧОТ**

**ПРИЧИНИТЕЛОТ
НА ШТЕТАТА**

**ОД СТРАНА НА
ДРЖАВАТА**

КОЈ Е ДОЛЖЕН ДА ЈА НАДОМЕСТИ ШТЕТАТА?

- ▶ Согласно материјалното право а со помош на процесните правила
- ▶ да изврши враќање во почетната состојба на животната средина ако тоа е возможно или
- ▶ - надомест за сторена еколошка штета, во согласност со општите прописи за надоместок на штета, доколку е невозможно враќање во почетната состојба.

- ▶ Проблеми со кои се соочуваат оштетените при употребата на процесните правила
- ▶ Товар на докажување кој и како ја причинил штетата?
- ▶ Примена на општи правила на докажувањето од ЗОО и ЗПП

Можни предизвици со кои се соочува македонската парнична постапка?

- ▶ Предлози и препораки од компаративните истражувања:
- ▶ Колективните тужби како олеснувач на состојбите во практиката на поднесувањето на тужбите.
- ▶ Што се подразбира под колективни тужба, каде е потребата од нејзина имплементација во Македонскиот правен систем?

-во предлог закон за ПП

ИМА ЛИ ПРАКТИКА?

ТУЖБА ЗА ЗАШТИТА НА КОЛЕКТИВНИ ИНТЕРЕСИ И ПРАВА

Здруженија, фондации, установи или други организации кои се основани во согласност со закон и кои во рамките на својата регистрирана или со закон определена дејност се занимаваат со заштита на колективни интереси и права утврдени со закон, можат, кога такво овластување им е изречно дадено со закон и под услови предвидени со тој закон, да поднесат тужба (тужба за заштита на колективни интереси и права) против физичко или правно лице кое со вршење на одредена дејност или воопшти со постапување или пропуштање потешко ги повредува или сериозно ги загрозува таквите колективни интереси и права.

Македонски извори и политики

- ▶ Стратегијата за води на Република Македонија, -Стратешките планови на МЖСПП,
- ▶ Националната Стратегија за одржлив развој во Република Македонија,
- ▶ Националната стратегија за инвестиции во животната средина, Националната стратегија за апроксимација во животната средина,
- ▶ Националната стратегија и акционен план за заштита на биолошката разновидност на Република Македонија,
- ▶ Поддршка за подготовка на Национална стратегија за одржлив развој во Република Македонија,
- ▶ Стратегија за управување со отпад на Република Македонија (2008-2020),
- ▶ Национална стратегија за механизмот за чист развој 2008-2012 според протоколот од Кјото,
- ▶ Стратегија за мониторинг, комуникација, подигање на јавната свест и управување со податоци.

- ▶ *Actio popularis* - Тужба за заштита на колективните интереси
- ▶ животна средина, во отсуство на правен интерес во материјална смисла.

- ▶ **Случај „Југохром“** престана со работа загадувањето на Тетово е драстично намалено, а исто така речиси за двојно е намален бројот на заболени деца.
- ▶ **„Еко герила“** и здружението **„Мајка и дете“** од Тетово, на која се презентираа нивните најнови податоци за загаденоста на воздухот во градот. Од **„Еко герила“** поднесоа тужби за надомест на штета предизвикана од загадувањето на воздухот.

► **Sierra Club v. Morton, 1972**

- **Сиера Клуб против Мортон е еден од најважните еколошки случаи во историјата на САД. Оваа тужба е во врска со планираниот ски-центар на Дизни во долината на Минерал Кинг во Националната шума Секвоја. Клубот Сиера се спротивстави на изградбата на одморалиштето со образложение дека тоа го попречува зачувувањето на националниот парк, околните шумски површини и локалниот див свет. По жалбите од двете страни, Врховниот суд оспори дека клубот Сиера нема право да тужи - тој има само интерес за проблемот. Додека Сиера Клубот требаше време да ја измени својата жалба и да покаже дека има право да тужи, донесе важен дел од законодавството: Законот за национална политика за животна средина. Овој чин бараше Дизни да напише изјава за влијанието врз животната средина во која детално ќе објасни какво влијание ќе има одморалиштето врз областа. Дизни, откако го разгледа сериозното еколошки влијание на нивните планови, се повлече. На крајот, Сиера Клуб не успеа во обидот да тужи. Сепак, имаше позитивни резултати од случајот. Овој случај утврди дека, за да се покаже правна способност да тужи во случаите за животна средина, тужителот мора да докаже дека ќе трпи и дека повредата може да се проследи до оспорената постапка. Понатаму, предложената акција мора да се покаже дека ги прекршува статутите во зоната на интерес и мора да може да се поправи со судска постапка. Овој случај воспостави рамка која ги информира еколошките тужби до ден-денес.**

▶ **Massachusetts v. The Environmental Protection Agency, 2007**

- ▶ **Стакленички гасови имаат неоспорно влијание врз животната средина. Меѓутоа, пред 2007 година, имаше многу малку регулативи за заштита на животната средина од нивните ефекти. Во услови на раст на глобалните температури, се појави потреба од одговор на важното законско прашање: Дали Владата има обврска да го регулира испуштањето на јаглерод диоксид и други штетни гасови во атмосферата кои влијаат и на планетата и на здравјето на луѓето? Одговорот беше даден преку пресудата на случајот на Врховниот суд во средината на 2007 година. Пред нешто повеќе од една деценија, Врховниот суд донесе значајна еколошка одлука како резултат на случајот помеѓу државата Масачусетс и ЕПА. Државата се обиде да фрли светлина врз еколошките прашања предизвикани од неуспехот на федералната влада да ги регулира емисиите на издувните гасови од автомобилите и камионите. Администрацијата на Буш тврдеше дека нема право (и нема да ги искористи овластувањата доколку ги има) да ги регулира емисиите на јаглерод според Законот за чист воздух. Врховниот суд не се согласи, тврдејќи дека треба да се докаже дека стакленички гасови не придонесуваат за климатските промени - или треба да се даде разумно објаснување зошто владата не би била способна да го ограничи загадувањето. Во пресудата дефинитивно беше наведено дека треба да се преземат мерки за борба против климатските промени и тоа треба да се преземе веднаш. Последиците од оваа пресуда беа исклучително позитивни за еколошките спорови. Пресудата ја потврди перспективата дека владата има одговорност за справување со климатските промени. Во многу случаи, последиците беа моментални; во 2007 година, многу судски случаи поврзани со еколошки прашања низ целата земја беа одложени до објавувањето на оваа пресуда. Оваа пресуда информираше за многу други тужби кои ја вклучуваат важноста на владината регулатива за подобрување на животната средина.**

► **Deepwater Horizon Litigation, Ongoing**

- За разлика од другите прашања во оваа листа, овој инцидент вклучува многу тужби од висок профил, од кои неколку се во тек. Меѓутоа, со инцидентот во Deepwater Horizon, тоа се промени. Излевањето на нафтата на БП на 20 април 2010 година беше катастрофа без преседан. Кога платформата за дупчење Deepwater Horizon на Мексиканскиот залив експлодираше поради невнимание на БП, загинаа 11 луѓе, а во Атлантскиот Океан се излеа еквивалент на речиси 5 милиони барели нафта. Не само што експлозијата имаше големо влијание врз луѓето во близина - 30 проценти од сите локални жители страдаа од ментална болест во пресрет на настанот - несреќата имаше глобално влијание, погодувајќи невиден број луѓе. Значи, со какви последици се соочува БП? Таа ја призна вината во ноември 2012 година, постигнувајќи спогодба со американското Министерство за правда да плати 4,5 милијарди долари. Иако тоа може да изгледа како многу пари, тоа не е ништо во споредба со она за што компанијата се смета за одговорна денес. Додека БП додели 3,5 милијарди долари за случајот, реалните трошоци вртоглаво пораснаа над таа бројка; покрај веќе потрошените 28 милијарди долари за трошоци за расчистување и исплатени во побарувањата, може да биде предмет на дополнителни 18 милијарди долари казни. Предолго лобистите за фосилни горива ги заштитуваа корпорациите да не бидат одговорни за нивното влијание врз животната средина. Овој спор дава јасна порака на јазик што го разбираат Биг Оил и неговите инвеститори: Вие имате одговорност да ја заштитите планетата и луѓето на неа. Додека нето вредноста на БП не претрпе драстично, компанијата се смета за виновна за нејзините постапки против животната средина. Навистина, таа сè уште работи на обнова на својата репутација.

